

השומעים "אין" [כן], קמיפלוגי.

מר, רבי מאיר שמחייב, סבר: מי שהוא מסית לעצמו — שמעי ליה, שומעים לו אנשים ומוכנים לעובדו, ו"אין" דקאמרי ליה — קושטא הוא. מה שענו לו "כן", כונתם באמת לעובדו, ולכן הוא חייב על שהסיתם ושמעו לו.

ומר, רבי יהודה שפוטר, סבר: אדם שהוא מסית לעצמו, שיעבדוהו, לא שמעי ליה, אין אנשים נשמעים לו, כי מימר אמרי: מאי שנא איהו מינן דידן? במה הוא שונה מאתנו עד שנעבוד לו? ו"אין" דקאמרי — אחובי עליה. ומה שענו לו "כן", צחוק הוא שעשו מדבריו.

ומתניתין, ואת הסתירה שיש בדברי המשניות, נתרץ:

כאן, המשנה להלן, המחייבת על דיבור, מדברת ביחיד הניסת, שהסכמתו לדברי המסית היא הסכמה מוחלטת, שלא יחזור ממנה, ולכן הוא חייב על דיבורו. ואילו המשנה כאן האומרת "העובד", שמשמע ממנה שהאומר פטור, מדברת ברבים הניסתים, שגם לאחר שהסכימו הם נוהגים להתחרט בהם ולחזור, ולכן אין הסכמתם של רבים נחשבת כמי ש"אבה ושמע".

ומבאר את הגמרא את החילוק בין יחיד הניסת לרבים הניסתים: יחיד — לא מימלך, אינו חוזר בו מהסכמתו לעבוד, וטעי בתריה. וטועה אחריו. אבל רבים מימלכי, מתחרטים בהם כעבור זמן, ולא טעו בתריה.

אמר רב יוסף: מנא אמינא לה שאפילו לרבי יהודה חייבים על דיבור גרידא?

דכתיב [דברים יג] לגבי איסור השמיעה למסית: "לא תאבה לו, ולא תשמע אליו".

ומשמע: הא אבה ושמע — חייב על הסכמתו בדיבור, גם אם עדיין לא עשה מעשה.

איתיביה אביי לרב יוסף, על תירוצו לחלק בין המשניות בין יחיד לרבים: מי שאני, בין ניסת רבים לניסת יחיד?

והתניא: "כי יסיתך אחיך בן אמך" — אחד יחיד הניסת, ואחד רבים הניסתים [בעיר הנידחת]. ואולם, הוציא הכתוב יחיד מכלל רבים, ורבים מכלל יחיד.

הוציא הכתוב יחיד מכלל רבים — להחמיר על גופו, לחייבו מיתת סקילה, החמורה, ולחקל על ממונו, שאינו הולך לאיבוד.

והוציא הכתוב רבים בעיר הנידחת, מכלל יחיד — לחקל על גופם, שמיתתם במיתת סייף, הקלה מסקילה, ולהחמיר על ממונם, שהולך לאיבוד.

ומדייק אביי מהברייתא: בהא מילתא — הוא דשאני בין רבים ליחיד. אבל בכל מילי — כי הדדי נינהו!

ומוכח מהברייתא שאין חילוק בין יחיד הניסת לרבים הניסתים.

בפרשת מסית [דברים יג], "מאלהי העמים אשר סביבתכם, הקרבים אליך או הרחוקים ממך".

מה לי קרובים, ומה לי רחוקים? מדוע הזכיר את הכתוב?

אלא הכי קאמר לך: מטיבותן של עבודות כוכבים קרובים, שאתה מכירם ויודע שאינם אוכלים ואינם שותים, אתה למד מה טיבותן של עבודות כוכבים רחוקים, שמזכיר המסית, בשבחו אותן.

ומדייק רבא: מאי לאו, דאמר ליה המסית למוסת: עבודת כוכבים זו, כך אוכלת, כך שותה, כך מטיבה, כך מריעה.

שמע מינה שחיוב הניסת על אמירתו "אעבוד" הוא רק באופן הזה.

רב אשי אמר: סיפא המחייבת את האומר "אעבוד" מדברת בישראל משומד, שאינו עתיד להתחרט בו.

רבינא אמר: לעולם שתי המשניות מדברות בישראל שאינו משומד, ובטעם אחד, אלא שבדרך של "לא זו, אף זו", קתני, נשנו שתי המשניות. שתחילה שנה התנא במשנתנו "העובד", ואחר כך שנה את משנת "האומר", ללמדך שלא רק עובד חייב, אלא אף אומר.

איתמר, העובד עבודה זרה במזיד בהתראה, או בשגגה, באופן שאינו מתכוון לקבלה עליו באלוה, ואינו עושה זאת משום שרוצה לעבדה למענה, אלא עושה זאת מאהבה לאדם מסויים, שרוצה לעשות לו נחת בכך שהוא משתחוה לעבודה זרה שלו, ומיראה, או שעושה זאת מיראה מפני בן אדם,

אלא, אמר אביי, כך יש לחלק בין שתי המשניות:

כאן, משנתנו הפוטרת את האומר, מדברת בניסת מפי עצמו, שלא הסיתו אדם, אלא אמר מאליו, "אעבוד". ואילו כאן, המשנה להלן, המחייבת את האומר "אעבוד", מדברת בניסת מפי אחרים.

ומבאר אביי את טעם החילוק: הניסת מפי עצמו — מומלך, עתיד הוא להתחרט, ואין הסכמתו מוחלטת, ולכן פטור עליה. אבל הניסת מפי אחרים — גריר בתרייהו, הוא נגרר אחריהם ואינו חוזר מהחלטתו.

אמר אביי: מנא אמינא לה שחייב הניסת מפי אחרים על החלטתו הגמורה, גם בלי מעשה?

דכתיב "לא תאבה לו, ולא תשמע אליו",

הא אבה ושמע — חייב.

רבא אמר לתרץ את סתירת המשניות: אידי ואידי, שתי המשניות, מדברות בניסת מפי אחרים. אלא שיש חילוק בצורת ההסתה:

הא שחייב על אמירה, מדובר באופן דאמר ליה המסית לניסת: כך אוכלת עבודת כוכבים זאת, כך שותה, כך מטיבה, כך מריעה. שאז משתכנע הניסת, ואינו חוזר בו מהסכמתו לעבוד. אבל הא, משנתנו הפוטרת על אמירה, מדברת באופן דלא אמר ליה כך אוכלת כך שותה כו', שאז, כיון שלא שמע הניסת מהמסית את שבחה של העבודת כוכבים, הרי הוא חוזר בו מהסכמתו לעבוד, ולכן אין הוא חייב משום "אבה ושמע".

אמר רבא: מנא אמינא לה? — דכתיב

שחושש שמא ירע לו באם לא ישתחוה לה.

ועשה זאת במזיד, או ששגג בכך שהיה סבור כי מותר לעבוד עבודה זרה כשהוא עושה זאת מאהבת אדם או מיראתו.

אביי אמר: חייב מיתה אם היה זה במזיד ובהתראה, וחייב חטאת אם סבר שמותר לעבוד באופן הזה.

רבא אמר: פטור מכלום, בין ממיתה במזיד, בין מחטאת בשוגג, כיון שלא עשה כלל מעשה של עבודה לעבודה זרה, היות ועשה זאת מחמת אהבת אדם ויראתו, ולא עשה זאת למען אלהותה.

ומבאר הגמרא את דבריהם:

אביי אמר: חייב, דהא פלחה. ועצם עבודת הפולחן מחייבת, גם בלא כונה לעבדה למען אלהותה.

רבא אמר: פטור, כי רק אי קבליה עליה באלוה — אין, אז הוא חייב. אבל אי לא, אם עבד בלי לקבל את אלהותה — לא. הוא לא חייב, כי לא עשה כלום.⁽¹²⁾

ומביאה הגמרא את שלשת המקורות של אביי, ונותנת בהם סימן:

עב"ד, ישתחוה, למשי"ח.

ואמר אביי: מנא אמינא לה שחייב על עבודה זרה אפילו באופן הזה?

דתנן במשנתנו: העובד עבודה זרה — אחד העובד, ואחד המזבח, ואחד המקטר.

ולכאורה יש לתמוה: הרי המזבח והמקטר בכלל העובדים הם, ומדוע נקט התנא בלשונו "אחד העובד ואחד המזבח ואחד המקטר"?

מאי לאו, האם אין לנו לומר, בהכרח, שכוונתו לומר: אחד העובד מאהבה ומיראה! וכך אמר התנא: אחד העובד אפילו מיראה ואהבה, ואחד המזבח לשם אלהות של עבודה זרה. ובאה הסיפא "אחד המזבח ואחד המקטר", לגלות על הרישא "אחד העובד", שהוא עובד אפילו מאהבה ומיראה, ובכל זאת הוא חייב.

ורבא אמר לך: לא, אין ראייה מלשון המשנה כדבריך, אלא יש להעמידה כדמרתין רבי ירמיה [בדף הקודם] את דברי המשנה, ש"העובד" הוא כל עבודה כדרכה, ו"המזבח" ו"המקטר" הוא עבודה שלא כדרכה, אך כל המשנה מדברת בעובד לשם אלהות, כי אחרת אין בכך כלום.

זרה הדין שיהרג ואל יעבור, והרי הוא עושה זאת מיראה, ולפי רבא אינו עושה בכך כלום! ומתרצים התוס', שרבא רק פוטר אותו מעונש, אך אסור לעשות כן, וחייב למסור נפשו כדי שלא לעשות זאת. ויש לומר בהסבר דבריהם כמו הריטב"א, שהחיוב למסור את הנפש ולא לעשות מעשה לעבודה זרה באופן שכזה הוא מדין קידוש ה', "ונקדשתי בתוך בני ישראל", כי

12. רש"י. אך הריטב"א כתב לבאר דעת רש"י, שרק ממיתה ומקרובן הוא פטור, אבל לכתחילה אסור לעשות כן, אפילו כשלבנו לשמים. וטעם הדבר, שאף על פי שאין במעשה זה משום עבודה זרה ממש, בכל זאת אמרה תורה שימסור נפשו משום קידוש ה' להוציא מדעת הרוצים להעבירו על האיסור. ועיין בתוס' שהקשו, מדוע נאמר לגבי עבודה

עוד אמר אביי: מנא אמינא לה? —

דתניא: [שמות כ'] "לא תשתחוה להם". מלמד הכתוב "להם", שרק להם, לשמש ולירח ולכל צבא השמים, אי אתה משתחוה. אבל אתה משתחוה לאדם כמותך.

יכול יהיה מותר להשתחוות אפילו לאדם שעשה עצמו לעבודת כוכבים, והוא נעבד על ידי אנשים, כהמן⁽¹³⁾ —

תלמוד לומר [שמות כ'] "ולא תעבדם". מיתור הכתוב אנו למדים לאסור להשתחוות לאדם שעשה עצמו "נעבד".

ומדייק אביי: והא המן, רק מיראה של המלך שציוה לכרוע לו הוה נעבד, ובכל זאת אמרה תורה "לא תעבדם".

ורבא סובר, שאין מכאן ראייה לאביי, כי כך היא כונת התנא בברייתא לומר, שאין להשתחוות לנעבד כהמן — ולא כהמן ממש.

כהמן — דאיהו גופיה עבודה זרה, ולכן אסור להשתחוות לו.

ולא כהמן — דאילו המן, היו משתחויים לו מיראה, ודבר זה אינו נחשב עבודה. ואילו **הכא**, הברייתא האוסרת לעבוד לאדם הנעבד, לאו בעבודה מיראה מדברת, אלא בעבודה לשם אלהות.⁽¹⁴⁾

ועוד אמר אביי: מנא אמינא לה? —

שנינו במסכת הוריות:

א. יחיד שחטא בשגגה מביא קרבן חטאת — כשבה, או שעירת עזים.

ב. ציבור שחטא בשגגה, עקב הוראה מוטעית של בית הדין הגדול שבירושלים, כגון שטעו בית דין וסברו שחלב הקיבה אינו נחשב לחלב האסור באכילה אלא הוא נחשב לשומן בעלמא שמותר באכילה —

חייב הציבור [או בית הדין, כפי שיתבאר במסכת הוריות] להביא קרבן פר לחטאת. קרבן זה נקרא "פר העלם דבר של ציבור".

במקרה שכזה, רק פר החטאת הזה לבדו מכפר, ואין כל יחיד ויחיד מביא כשבה או שעירה לחטאת על שגגתו.

ג. כהן גדול שחטא בשגגה, אינו מביא קרבן חטאת של כשבה או שעירת עזים כמו יחיד שחטא, אלא חייב להביא פר לחטאתו.

קרבן הכהן הגדול נקרא "פר העלם דבר של הכהן המשיח".

ד. אין הכהן מביא את הפר לחטאת על שגגתו, אלא אם היתה השגגה מחמת הוראה מוטעית בהלכה, שטעה בה הכהן הגדול והורה לעצמו לנהוג לפיה. אבל אם טעה הכהן הגדול בשגגת מעשה, כמו יחיד מישראל שחטא בשגגה, הוא פטור לגמרי

כאשר הגוי מחייב ישראל לעבוד עבודה זרה באופן הזה, אסור לישראל לעשות זאת, מפני חילול ה'.

13. והראיה שהמן עשה עצמו לעבודה זרה, מכך שמרדכי סירב להשתחוות לו, כי אחרת הוא לא

היה מתגרה בו [רש"י לפי דברי הגמרא במגילה יט א].

14. ונקטה הברייתא "כהמן" רק בתור דוגמא לאדם נעבד. רש"י

מקרבן.

דין זה נלמד מדברי הכתוב "אם הכהן המשיח יחטא — לאשמת העם". הקיש כאן הכתוב את חטאו של הכהן לחטאו של הציבור, לומר, שאין הכהן הגדול מביא את פר "העלם דבר" שלו, אלא אם כן נעלם ממנו הדין, ומכח העלם הדין הוא חטא. כמו הציבור, שמביאים פר העלם דבר, רק אם חטאו משום ההוראה בטעות של בית הדין.

ה. כמה דברים אמורים, כאשר היה החטא בשאר המצוות, שבהן אמרה תורה שאין הכהן הגדול מביא קרבן על חטאו כשבה או שעירה ככל יחיד, אלא מביא פר העלם דבר.

אבל אם היה החטא בדין עבודה זרה, מביא הכהן הגדול קרבן ככל יחיד בישראל שחטא בעבודה זרה בשגגה, שמביא שעירת עזים בלבד לחטאת.

ו. ציבור שחטאו בשגגה בעבודה זרה על פי הוראת מוטעית של בית הדין הגדול, וכגון שטעו והורו בית דין על עבודה מסוימת שאינה דרך עבודה של עבודה זרה, מביאים הציבור [או בית הדין] שעיר עזים לחטאת, ופר לעולה.

דתניא: מה הוא דינו של כהן משיח שחטא בשגגה בעבודה זרה —

רבי אומר: כיון שקרבנו של הכהן גדול על שגגת עבודה זרה שוה לקרבנו של יחיד שחטא בעבודה זרה, בשעירת עזים, וחלוק מקרבן הציבור, שמביא שעיר לחטאת ופר לעולה, הרי מוכח מכאן שלא הוקש דינו של

הכהן הגדול לדינו של ציבור בעבודה זרה אלא רק בשאר המצוות. ולכן, בעבודה זרה חייב הכהן להביא קרבן על חטאו בשגגת מעשה, ואין צורך שתהיה שגגתו דוקא מחמת הוראה מוטעית.

וחכמים אומרים: רק לגבי סוג הקרבן שוה הכהן הגדול ליחיד בעבודה זרה, אבל לא לגבי אופן השגגה בעשיית החטא, ולכן גם בעבודה זרה אין הכהן הגדול מביא קרבן חטאת אלא אם כן היתה שגגתו בהעלם דבר, שטעה בהוראתו ועשה על פיה, וכגון שטעה בסוג מסויים של עבודה, וסבר שאין העבודה הזאת נחשבת לעבודה אצל העבודה זרה שעבד.

ושוין רבי וחכמים, לגבי סוג קרבן החטאת שמביא הכהן הגדול שחטא בעבודה זרה, שדינו בשעירה — כיחיד. והיינו, שאפילו רבנן, הסוברים שחלוק דינו של כהן גדול מדינו של יחיד לגבי חיוב הקרבן, שכהן גדול אינו חייב אלא אם טעה בהוראה, מודים הם שמביא את סוג הקרבן שמביא יחיד, שעירת עזים בלבד.

ושוין רבי ורבנן, ככהן גדול, שהסתפק אם חטא בשגגה בעבירה שחייבים עליה חטאת, שאין מביא אשם תלוי כמו יחיד שמסתפק.⁽¹⁵⁾

ומעתה דן אביי, ומוכיח:

האי "שגגת מעשה" בלי שגגת הוראה דעבודה זרה, שלדעת רבי חייב עליה הכהן הגדול חטאת כיחיד הדיוט, **היכי דמי?**

15. כי בקרבן אשם תלוי נאמר שחייב אותו "על שגגתו — אשר שגג", ומכאן למדו, כי רק מי

אי קפבר הכהן הגדול בטעות על בית עבודה זרה, **כי בית הכנסת הוא, והשתחוה לו, בתוכו, להקב"ה** —

מה בכך?! **הרי לבו** להשתחוות **לשמים**, והוא לא עבד לעבודה זרה כלל! ואם כן, מה לי לשגגתו או לטעותו של זה ולחייבו עליה חטאת?! והרי אפילו היה מזיד, שהיה יודע שהוא בית עבודה זרה, והיה משתחוה בתוכו לשמים, גם אז הוא היה פטור, כיון שלא עבד עבודה זרה אלא השתחוה להקב"ה, ואם כן, כיצד נחייבו חטאת כאשר שגג ולא ידע שבית זה הוא בית עבודה זרה?!?

אלא, בהכרח, מדובר באופן **דחוא אנדרטא**, ראה פסל העשוי בדמות של המלך. ויש אנדרטאות שהן נעבדות כעבודה זרה, ויש אנדרטאות שאינן אלא לכבודו של המלך, והמשתחוה להן מכבד את המלך, אך אינו עובדו כעבודה זרה. וראה הכהן הגדול אנדרטה שהיו עובדים אותה כעבודה זרה, אך הוא לא ידע שפסל זה הוא מהאנדרטאות הנעבדות, **והשתחוה לו,**

וטוען אביי: **אי קבליה עליה** לדמות של פסל

המלך **באלוה**, ומכח קבלתו לאלוה השתחוה לו, הרי **מזיד הוא**, וחייב מיתה, ולא קרבן חטאת!

ואי לא קבליה עליה באלוה, אלא השתחוה **א-ב0** לה לכבודו של המלך, אם כן, **לא כלום הוא!** ומדוע נחייבו חטאת?

אלא לאו, בהכרח, מדובר באופן שהשתחוה לו מתוך ידיעה שהוא נעבד, אלא שלא עשה זאת בתורת קבלת אלהות, **אלא מאהבה ומיראה** של אדם. וטעה בכך סובר כי אין איסור לעבוד דבר שהוא נעבד, כאשר הוא עושה זאת מאהבה של אדם, או מחמת יראתו.

ודבר זה נקרא "שגגת מעשה", ולא שגגת העלם דבר, לפי שאין שגגתו בעיקר האיסור של עבודה זרה, אלא שהוא סבור שאין איסור כשעושה זאת מאהבת אדם או מיראתו. ואין נחשבת שגגתו כ"העלם דבר" אלא אם כן טעה בעיקר האיסור של עבודה זרה, כגון, שטעה וחשב שעבודה מסויימת אינה אסורה כלל.

ורבנן חולקים על רבי, הוא משום שהם

אשם תלוי הוא לימוד לימוד מכל החיוב בשגגת מעשה, והרי כהן גדול בשאר המצוות אינו חייב בשגגת מעשה אלא רק בטעות בהוראה. ובגמרא במסכת הוריות נלמד ענין זה מדכתיב באשם תלוי פעמיים "שגגתו", ומשמע, שרק מי שכל חטאו הוא רק בשגגת מעשה הרי הוא חייב באשם תלוי על ספיקו, אבל כהן גדול, כיון שבשאר המצוות אין שגגתו במעשה אלא בהוראה, הרי הוא התמעט מחיוב קרבן של אשם תלוי במקרה של ספק. רש"י

שעל ידיעתו ששגג במעשהו מביא חטאת, הרי הוא מביא קרבן אשם תלוי על ספיקו, ולא מי שאפילו על ידיעתו ששגג במעשהו אינו מביא קרבן חטאת, שהוא אינו מביא קרבן אשם תלוי על ספיקו. מלמד הכתוב, שכהן גדול, אשר גם אם נודע לו ששגג במעשהו אינו מביא קרבן חטאת, כיון שלא שגג בהוראתו, לכן על ספיקו, הוא אינו מביא אשם תלוי. ורבי מודה ללימוד הזה אפילו בעבודה זרה, על אף שבה הוא חייב על שגגת מעשהו [לפי רבין], כי הלימוד לגבי